

THE EXPERIENCE OF SECONDARY VICTIMISATION RESULTING FROM PARTICIPATION IN CRIMINAL PROCEEDINGS AND THE SELF-ESTEEM OF CRIME VICTIMS

Aleksandra PALUCH

Trainee barrister at the District Bar Council, Kraków, Poland

Summary

The research involved seventy-six crime victims completing Rosenberg's Self-Esteem Scale and a questionnaire designed to measure the subjective influence of criminal proceedings. The results indicated no significant differences in self-esteem between those participating and not participating in proceedings, yet the level of self-esteem in those groups was significantly lower than in the control group ($n = 25$). The criminal proceedings were assessed negatively by the victims, but the results indicating secondary victimisation were obtained only at the preparatory stage of the proceedings. A hierarchic regression analysis was conducted to identify the predictors of secondary victimisation. As in the primary German study, the predictors were procedural justice and satisfaction with the results of the proceedings. The hypothesis that experiencing secondary victimisation influences self-esteem was not confirmed. The possible causes and implications of the results are discussed.

Key words

Criminal proceedings; Secondary victimisation; Victims' self-esteem.

Received 22 June 2012; accepted 26 November 2012

1. Introduction

The aim of this study is to examine the extent of secondary victimisation from the perspective of the subjective experiences of those wronged by crime who have participated in criminal proceedings. The research was designed to answer some of the questions posed in the literature on the role played by secondary victimisation in forming perceptions of the justice of proceedings, as well as to address the question of the long-term influence of secondary victimisation on the self-esteem of those wronged by crime. Secondary victimisation is understood in the following way: crime victims are at risk when participating in proceedings as the contact they have with the investigative bodies and the justice system can leave them feeling that their rights to have their cases fairly and justly considered, as well as their dignity, have been undermined. The

proceedings can, furthermore, have a negative influence on the way victims cope with the crime and on their self-esteem, optimism, trust in the administration of justice and faith in a just world.

2. Research aims and hypotheses

My research aimed to determine how crime victims assess their participation in criminal proceedings and whether those assessments change according to the particular stages of the proceedings. The research also sought to test the proposition that participation in proceedings exacerbates the negative results of the influence of primary victimisation. This was achieved by analysing the differences in self-esteem of victims who had and had not participated in criminal proceedings. The final goal of the research was to create

a model that would explain the presence of secondary victimisation caused by participation in preliminary and criminal proceedings.

The following hypotheses were posed:

1. The phenomenon of secondary victimisation caused by participation in criminal proceedings exists.
2. There are differences in the strength of the secondary victimisation that occurs during preliminary and penal proceedings.
3. Assessments of the influence of criminal proceedings on the way individuals function will show a relationship with self-esteem: the worse an individual assesses the influence of proceedings; the lower will be their self-esteem.
4. There will be differences in self-esteem between the four research groups. Those who became crime victims and did not participate in proceedings will have higher self-esteem than those who experienced both primary and secondary victimisation. The highest results on the self-esteem scale will be recorded by the control group who have experienced neither primary, nor secondary victimisation.
5. There are various factors responsible for the variance in secondary victimisation at the different stages of the preliminary and judicial proceedings.

3. Variables

The variables taken into consideration when analysing the influence of criminal proceedings on the self-esteem of wronged people were: degree of self-esteem (dependent variable) and the subjectively perceived influence of criminal proceedings on the lives of wronged people (independent variable). If these influences are assessed negatively, secondary victimisation has occurred. In that case the sense of secondary victimisation is an independent variable.

The variables taken into account when devising a model to explain the phenomenon of secondary victimisation caused by participation in judicial proceedings were a subjective sense of secondary victimisation (dependent variable) and the following independent variables:

1. Variables related to the results of proceedings: satisfaction with the result (or with the course of the proceedings when they have not yet been formally concluded).
2. Subjectively perceived severity of punishment – a variable that can only be examined at the court proceedings stage.
3. Procedural variables: procedural justice, interactive justice and psychological stress.

The following control variables associated with the person and the act (the victimological variables) were also considered: age of the wronged person (years), sex of the wronged person (coding: 0 = man, 1 = woman), education of the person (0 = primary or secondary, 1 = university degree), type of crime (0 = non-sexual, 1 = sexual), the offender and the victim knew each other (0 = no, 1 = yes).

4. Research subjects

The study involved 76 people who had been wronged as a result of crime. Of these, 30.3% were men ($n = 23$) and 69.7% were women ($n = 53$). With regard to education, 38.2% had a university degree ($n = 29$), while 61.8% had completed primary or secondary education ($n = 47$). The average age was 33 years ($SD = 9.9$). The youngest participant was 19 years old and the oldest was 71 years old. A control group ($n = 25$) was formed to compare levels of self-esteem. There was a combined total of 101 people in the experimental and control groups. They were divided into four groups for the purposes of the experiment:

1. The primary victimisation group ($n = 20$) was composed of people who had been victims of crime but were not participating in proceedings. There were 6 men (30%) and 14 women (70%) in this group. The average age was 29.8 years ($SD = 6.57$) and the age range was 19–43.
2. The preparatory proceedings group ($n = 27$) was composed of those who had been victims of a crime and were – or had been – participating in preparatory proceedings. There were 8 men (29.6%) and 19 women (70.4%) in this group. The average age was 33.85 years ($SD = 10.32$) and the age range was 19–61. In 22 cases the trials had been discontinued. In 5 cases the proceedings were in progress.
3. The court proceedings group was formed of those who had been victims of crime and who were participating in court proceedings. The group consisted of 9 men (31%) and 20 women (69%). The average age was 34.45 years ($SD = 11.14$). The age range was 21–71. All of these cases concluded with the sentencing of the perpetrator.
4. The control group ($n = 25$) was composed of 8 men (32%) and 17 women (68%). The average age was 31.16 years ($SD = 12.87$) and the age range was 21–69.

The study investigated victims of the following crimes: 13 victims of physical and mental abuse (article 207 § 1 of the Penal Code), 13 victims of rape (article 197 § 1 and 2 of the Penal Code), 9 victims

of battery (article 158 § 1 and 2 of the Penal Code), 12 victims of robbery (article 280 § 1 and 2 of the Penal Code), 4 victims of burglary (article 279 § 1 of the Penal Code), 9 victims of theft (articles 278 § 1 and 281 of the Penal Code), 6 victims of fraud (article 286 § 1 of the Penal Code), 5 victims of road accidents (article 177 § 1 and 2 of the Penal Code), 1 victim of punishable threat (article 190 § 1 of the Penal Code), 1 victim of damage to property (article 288 § 1 of the Penal Code) and three people wronged by the crime of non-payment of alimony (article 209 § 1 of the Penal Code).

5. Research methods, tools and organisation

The questionnaire stage of the study was completed between May and August 2010. Questionnaires concerning the situation of the victims and their assessments of criminal proceedings, as well as Rosenberg's Self-Esteem Scale, were used. A number of methods were employed to find people who had been wronged as a consequence of a crime to make up the particular research groups. They were people who had reported to the Women's Rights Centre Foundation branch in Gdańsk (26.31% of the participants), people referred to an expert forensic psychologist or sexologist (19.74%), people active on Internet forums devoted to crime victims (22.37%) and people who had applied to take part in the research thanks to the widespread dissemination of the information that wronged persons were being sought for participation in a research study (31.58%). All of those participating in this anonymous study did so voluntarily and gave their consent to completing the questionnaires. Correlation methods and hierarchic regression analysis were employed in the statistical analysis.

Rosenberg's Self-Esteem Scale consists of ten statements, of which five express a positive assessment and five a negative assessment. The task when responding is to define degrees of agreement or disagreement with each of the statements on a scale of 1–4. The number of points is then calculated. High results indicate a high level of self-esteem. The scale proved very reliable in this study (Cronbach's $\alpha = 0.89$, $n = 101$).

The study also took advantage of a modification of a questionnaire, Criminal Proceedings and Justice: Questionnaire on the Situation of Victims and their Assessment of Criminal Proceedings, which was created and used by Ulrich Orth and Leo Montada from the University of Trier [1]. This was translated and then used in a modified form after the agreement of the authorised party had been obtained. The scales re-

ferring to predictors of secondary victimisation were used twice: first in relation to assessments of preparatory proceedings and then in relation to assessments of court proceedings. Those whose cases were already in court also had the chance to assess the preparatory proceedings, but the results from this stage were not used.

Secondary victimisation was measured using a scale for the subjectively perceived influence of the proceedings on the lives of the wronged people (Cronbach's $\alpha = 0.87$), which was composed of the following items: "what was the influence of the proceedings on your ability to cope with the crime?", "what was the influence of the proceedings on your self-esteem?", "what was the influence of the proceedings on how optimistically you view the future?", "what was the influence of the proceedings on your trust in the justice system?", "what was the influence of the proceedings on your belief in a just world?".

The responses were marked on a seven-degree scale moving from the value -3 (a very negative influence) to $+3$ (a very positive influence).

The one-item scale was a further tool used by the study. In this case, it was applied to satisfaction with the course and with the results of proceedings, How satisfied are you with the course/result of the proceedings? and, in the trial phase, to the severity of the punishment, According to your sense of justice, how mild or severe is the sentence the offender received? The answers were recorded on a scale of -3 (very dissatisfied/very mild) to $+3$ (very satisfied/very severe).

Further scales were applied to the procedural variables. In the questionnaire the names of the bodies conducting the proceedings were matched with the phase of the proceedings. Hence the Scale of Procedural Justice (Cronbach's $\alpha = 0.82$) was composed of six items: "the prosecutor was guided primarily by the responsibility to bring the perpetrator to trial", "the prosecutor had sufficient information to take further action", "the hearing of evidence was not sufficiently well conducted", "insufficient account was taken of my needs during the proceedings", "I had too few rights compared to the perpetrator", "I had too few opportunities to put forward my opinions and requests".

The Scale of Interactive Justice (Cronbach's $\alpha = 0.75$) was made up of three items: "the prosecutor was biased against me", "the prosecutor considered me an accomplice to the crime", "the prosecutor treated me politely and with respect".

The Psychological Stress Scale was different at the preparatory (Cronbach's $\alpha = 0.92$) and court stages (Cronbach's $\alpha = 0.82$). In the first case it had three items: "testifying was a burden for me", "the perpetra-

tor or their lawyer deemed me guilty of the crime”, “the length of the proceedings was a burden for me”.

There were two additional items for the court stage: “the presence of the offender was a burden for me”, “the presence of an audience was a burden for me”.

The answers were recorded according to a six-point scale, where 0 signifies no match and 5 a complete match.

6. Results

6.1. The measurement of secondary victimisation

The criminal proceedings as a whole were assessed negatively by the participants ($M = -0.54$, $SD = 1.36$). A student's t -test analysis for one sample showed that the average for the influence of the proceedings variable was statistically significantly different from zero: $t(55) = -2.99$, $p < 0.05$. Furthermore, the assessment of the preparatory proceedings alone ($M = -0.61$, $SD = 1.43$) was statistically significantly different from zero: $t(26) = -2.32$, $p < 0.05$. Yet the assessment of the court proceedings was not statistically significantly different from zero: $t(28) = -1.95$, $p > 0.05$.

6.2. Secondary victimisation and self-esteem

Self-esteem ($M = 18.2$, $SD = 5.37$) correlated positively with the perceived influence of the proceedings to a statistically significant degree ($r = 0.49$, $p = 0.01$). Student's t -test analyses were conducted for the individual groups in order to capture the differences between them in terms of self-esteem. Although, as expected, the averages for self-esteem were different, these differences were significant only in relation to the measurement of self-esteem in the control group. All of the differences between the control group and the other groups were statistically significant ($p < 0.05$). On the other hand, all of the other differences were statistically insignificant ($p > 0.05$). The results are presented in Table I.

6.3. The use of hierarchic regression analysis to predict secondary victimisation at the preparatory proceedings stage

The averages, standard deviations and the Pearson's r correlations, along with their significance levels for the individual variables, are presented in Table II. At the preparatory stage, 59.9% of participants obtained negative average results for the subjectively perceived influence of the preparatory proceedings. Significant

TABLE I. MEANS, STANDARD DEVIATIONS OF SELF-ESTEEM AND THE RESULTS OF THE STUDENT'S T-TEST FOR INTERGROUP COMPARISONS

	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>t</i> -test for equality of means		
			<i>t</i>	<i>Df</i>	Sig.
Primary victimisation	17.6	4.76	-2.45	43	0.02
Control group	20.96	4.40			
Primary victimisation	17.6	4.76	0.52	45	0.61
Preparatory proceedings	16.81	5.39			
Primary victimisation	17.6	4.76	0.05	47	0.96
Court proceedings	17.52	5.9			
Control group	20.96	4.40	3.03	50	0.004
Preparatory proceedings	16.81	5.39			
Control group	20.96	4.4	2.40	52	0.02
Preparatory proceedings	17.52	5.9			
Preparatory proceedings	16.81	5.39	-0.46	54	0.64
Court proceedings	17.52	5.9			
Proceedings (as a whole)	17.18	5.62	0.30	74	0.77
Primary victimisation	17.6	0.04			
Proceedings (as a whole)	17.18	5.62	2.98	79	0.004
Control group	20.96	4.40			

one-sided correlations with the subjectively perceived influence of the preparatory proceedings variable were obtained for the satisfaction with the results, procedural justice, interactive justice and age variables. The correlation with the procedural variables was negative because of the construction of the scale, where high results meant disturbance of the procedural variables.

At the next stage of the research a model was devised that would provide the best explanation of the variance in the feelings of secondary victimisation. A hierarchic regression analysis, which enabled the variables to be input in stages and in a theoretically-justified order to the regression equation, was employed for this. Because the control factors of age, sex, education, sexual/nonsexual act and victim-offender relationship precede the variables related with the proceedings, they were introduced to the regression equation first. Next, the satisfaction with outcome of the proceedings variable was input. This is because it was assumed that the factors connected with this result play an important role in the formation of secondary victimisation. In cases where the proceedings had not yet been completed ($n = 5$), the generalised satisfaction with their course was important. The procedural variables were the last to be added to the equation.

TABLE II. MEANS AND STANDARD DEVIATIONS OF SUBJECTIVE EFFECTS, SATISFACTION VARIABLES, PROCEDURAL VARIABLES, AND CORRELATIONS WITH SUBJECTIVE EFFECTS OF PREPARATORY PROCEEDINGS (STATISTICAL SIGNIFICANCE IS INDICATED)

Variables	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>r</i>	<i>p</i>
Effect variable:				
Subjective effects	-0.61	1.43	-	-
Results variable:				
Satisfaction with result	-0.11	2.03	0.69	0.00
Procedural variables:				
Procedural justice	2.50	1.31	-0.71	0.00
Interactional justice	1.70	1.29	-0.48	0.01
Psychological stress	2.17	1.67	-0.27	0.09
Control variables:				
Age	33.85	10.32	-0.35	0.04
Gender ^a	-	-	-0.01	0.49
Education ^b	-	-	0.32	0.05
Offence type ^c	-	-	-0.10	0.32
Victim-perpetrator relationship ^d	-	-	-0.25	0.11

^a0 = male, 1 = female; ^b0 = average or low, 1 = high; ^c0 = non-sexual, 1 = sexual; ^d0 = no, 1 = yes.

After introducing the variables to the hierarchic regression equation in a theoretically-justified order it appeared that none of the control variables introduced in the first stage explained the variance in the subjective influence of secondary victimisation variable. In this phase, all of the variables appeared to be statistically insignificant ($p > 0.05$). For this reason, the satisfaction with the outcome (course) of the proceedings variable was introduced in the next stage. Individually, it explained 47.9 % of the variance in the dependent variable ($R^2 = 0.479$). In the following stage, the variables connected with procedural issues were introduced. It appeared that the procedural justice variable was statistically significant. The introduction of this variable to the equation caused an increase in the explained variance from 47.9% to 65.6% ($R^2 = 0.66$). The remaining variables did not explain the change in variance in a statistically significant way. Summaries of the coefficients obtained in the hierarchic regression analysis and of the model of the predictors of variance in the secondary victimisation dependent variable are presented in Tables III, IV and V.

TABLE III. COEFFICIENTS OF HIERARCHIC REGRESSION ANALYSIS FOR CONTROL VARIABLES, SATISFACTION WITH OUTCOME VARIABLES AND PROCEDURAL VARIABLES PREDICTING THE SUBJECTIVE EFFECTS OF PREPARATORY PROCEEDINGS

Predictors	<i>b</i>	<i>SEb</i>	β	<i>p</i>
Stage 1: Control variables				
Age			-0.229	0.100
Gender			-0.039	0.750
Education			0.136	0.280
Offence type			0.105	0.452
Victim-perpetrator relationship			0.129	0.377
Stage 2: Result/procedure satisfaction	0.489	0.102	0.692	0.000
Stage 3: Procedural variables				
Procedural justice	-0.532	0.151	-0.486	0.002
Interactional justice			0.375	0.074
Psychological stress			0.011	0.951

In the final model, the procedural justice variable had the greatest significance ($\beta = -0.49$) when compared to the satisfaction with the result variable ($\beta = 0.45$). Following adjustment for non-fitting data, the final model significantly improved the capacity to predict the non-dependent variable (ANOVA, $F = 22.861$, $p < 0.00$).

6.4. The use of hierarchic regression analysis to predict secondary victimisation at the court proceedings stage

Table VI compares the average results of the individual variables, and the standard deviations and correlation of variables, with the subjectively perceived influence dependent variable. Significant bilateral correlations with the subjectively perceived influence of court proceedings variable were obtained for the following: age ($r = -0.4$), perceived severity of punishment ($r = 0.65$), satisfaction with the result of proceedings ($r = 0.63$), interactive justice ($r = -0.61$), procedural justice ($r = -0.68$) and psychological stress ($r = -0.63$). All of these correlations were statistically significant.

Though the comparisons with zero made using the Student's t-test of the average values for the subjectively perceived influence of proceedings on the lives of wronged persons dependent variable were negative, they were still not significantly different from zero.

TABLE IV. MODEL SUMMARY FOR THE PREPARATORY PROCEEDINGS

Model	<i>R</i> square	Adjusted <i>R</i> square	Standard error of the estimate	Change statistics				
				<i>R</i> square change	<i>F</i> change	<i>df</i> 1	<i>df</i> 2	Sig. <i>F</i> change
1	0.48	0.46	1.05	0.48	22.96	1	25	0.000
2	0.66	0.63	0.87	0.18	12.35	1	24	0.002

Model 1 includes predictor of result/procedure satisfaction; model 2 includes predictors of result/procedure satisfaction and of procedural justice satisfaction.

TABLE V. FINAL MODEL PARAMETERS CONTRIBUTING SIGNIFICANTLY TO PREDICTING THE SUBJECTIVE EFFECTS OF PREPARATORY PROCEEDINGS

Model	<i>b</i>	<i>SEb</i>	β	<i>t</i>	Sig.
Result/procedure satisfaction	0.32	0.1	0.45	3.24	0.003
Procedural justice	-0.53	0.15	-0.49	-3.51	0.002

TABLE VI. MEANS AND STANDARD DEVIATIONS OF THE SUBJECTIVE EFFECTS, SATISFACTION WITH RESULT AND PROCEDURAL VARIABLES AND CORRELATIONS WITH SUBJECTIVE EFFECTS OF COURT PROCEEDINGS (WITH INDICATIONS OF THEIR STATISTICAL SIGNIFICANCE)

Variables	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>r</i>	<i>p</i>
Effect variable:				
Subjective effects	-0.48	1.31	-	-
Result variables:				
Result/procedure satisfaction	0.90	1.52	0.63	0.00
Punishment severity	-0.21	1.59	0.65	0.00
Procedural variables:				
Procedural justice	2.63	1.03	-0.68	0.00
Interactional justice	1.56	1.04	-0.61	0.00
Psychological stress	2.15	1.23	-0.63	0.00
Control variables:				
Age	34.45	11.14	-0.41	0.01
Gender ^a	-	-	0.04	0.42
Education ^b	-	-	0.34	0.04
Offence type ^c	-	-	-0.23	0.11
Victim-perpetrator relationship ^d	-	-	-0.14	0.24

^a0 = male, 1 = female; ^b0 = middle or low; 1 = high; ^c0 = nonsexual, 1 = sexual; ^d0 = no, 1 = yes.

The hierarchic regression analysis described below was therefore not designed to show the predictors of secondary victimisation, but to indicate the predictors responsible for the variance within the subjectively perceived influence of proceedings on the lives of persons wronged by crime dependent variable.

The justification of the order in which the variables were introduced into the regression equation was analogous with that applied to the preparatory proceedings. At this stage only the age variable, which explained

16.7% of the variance ($R^2 = 0.167$, significance of change $p < 0.03$) had a significant influence. The two independent variables related to the outcome of proceedings (satisfaction with the result of the proceedings and perceived severity of the sentence) were then introduced. The satisfaction with the result variable was statistically significant and the percentage of variance explained grew to 54% ($R^2 = 0.54$, significance of change $p < 0.00$). The third step involved introducing the procedural variables. In this case it was only the

interactive justice variable that made a significant contribution to increasing the level of variance explained, which rose to 65% ($R^2 = 0.65$, significance of change $p = 0.01$). Comparisons of the coefficients obtained in the hierarchic regression analysis and of the model of predictors explaining the variance in the assessment of court proceedings are presented in Tables VII–IX.

The result satisfaction variable had the greatest significance in the final model ($\beta = -0.52$, $p = 0.00$) when compared to the interactional justice variable ($\beta = -0.37$, $p < 0.01$) and age ($\beta = -0.25$, but $p < 0.07$). The age predictor did not contribute significantly to the final model. Following adjustment for non-fitting data, the final model significantly improved the capacity to predict the dependent variable (ANOVA, $F = 15.52$, $p < 0.00$).

6.5. Verification of the hypotheses

The first hypothesis was partially confirmed. All of the average assessments of the preparatory proceedings, court proceedings and the proceedings as a whole were negative, which means that the direction of changes was as expected. Nonetheless, the results obtained for the court proceedings do not sanction the statement that proceedings cause crime victims to experience secondary victimisation. In view of this the second hypothesis was also not confirmed. The third hypothesis – stating a relationship between the perceived influence of proceedings variable and the level of self-esteem – was confirmed. The analyses proved that the better one assesses the influence of the proceedings the higher is self-esteem. The fourth hypothesis was not fully confirmed. The data obtained in this case indicated only that those who have experienced neither primary nor secondary victimisation have a significantly higher level of self-esteem than wronged persons, which was consistent with expectations. In the light of the results obtained while verifying the first hypothesis, the fifth was rendered largely irrelevant. While it is possible to state that there was secondary victimisation at the preparatory proceedings stage, no results were obtained to prove its occurrence during court proceedings.

7. Discussion

In the light of the results obtained by the study it would seem that secondary victimisation occurs mainly during preparatory proceedings. Consideration should therefore be given to why it is only in this phase that those wronged tend to declare a feeling of secondary

victimisation. It may be the case that this is caused by differences in the extent of the presence of factors that are responsible for experiencing secondary victimisation.

In a large number of cases preparatory proceedings are initiated directly following the illegal act when the emotions of primary victimisation, whose nature and intensity depend on the type of crime, are still present. Where victims postpone their decision to report the crime to the prosecuting bodies for a long time they may experience intense stress, which is accompanied by a feeling that their delay may mean that their reliability will be called into question. Because secondary victimisation is a phenomenon that deepens the negative results of primary victimisation, the presence of intense emotions connected with the crime is not without significance. For, when in their grip, it would appear that victims are less immune to the undesirable or inappropriate reactions of the prosecuting bodies and so tend to assess the influence of preparatory proceedings negatively.

One of the predictors of secondary victimisation in this phase was satisfaction with its outcome or course. In a large number of cases preparatory proceedings end without the perpetrator being indicted. This means that the victim's status is not recognised and that they will have no opportunity to settle the score with the perpetrator. It also emerges from the present research that the majority of those in the preparatory proceedings group had reason to be disappointed with the results of the proceedings because they were discontinued in the majority of cases ($n = 22$). In this way, the perpetrators were not brought to account for their crimes. In the court proceedings group, on the other hand, all of the proceedings concluded with sentencing. This distribution of results from proceedings may have implications not only for variance within satisfaction with their results, but also for the other variables examined. It would seem that the influence of these results of proceedings on the perception of procedural justice, where this refers to overall assessments of quality (the correlations of satisfaction with the outcome and procedural justice were $r = -0.5$ in the phase of preparatory proceedings and $r = -0.49$ in the court phase), is particularly well supported. After all, the hearings in cases that concluded with sentencing must have been conducted well enough to demonstrate the perpetrator's guilt.

It was interactional justice in the court proceedings phase that appeared to be the factor largely explaining the variance in assessments of the influence of proceedings. Interactional justice refers to the interpersonal attitude between participants in proceedings:

TABLE VII. COEFFICIENTS OF HIERARCHIC REGRESSION ANALYSIS FOR CONTROL, RESULT AND PROCEDURAL VARIABLES PREDICTING SUBJECTIVE EFFECTS OF COURT PROCEEDINGS

	<i>b</i>	<i>SEb</i>	β	<i>p</i>
Step 1: Control variables:				
Age	-0.05	0.02	-0.41	0.03
Gender			0.07	0.69
Education			0.27	0.14
Offence type			0.29	0.1
Victim-perpetrator relationship			0.06	0.74
Step 2: Result variables:				
Satisfaction with result	0.53	0.12	0.61	0.00
Severity of punishment			0.30	0.08
Step 3: Procedural variables:				
Procedural justice			0.02	0.94
Interactional justice	-0.47	0.17	-0.37	0.01
Psychological stress			-0.07	0.72

TABLE VIII. MODEL SUMMARY FOR THE COURT PROCEEDINGS

Model	<i>R</i> square	Adjusted <i>R</i> square	Standard error of the estimate	Change statistics				
				<i>R</i> square change	<i>F</i> change	<i>df</i> 1	<i>df</i> 2	Sig. <i>F</i> change
1	0.17	0.17	1.22	0.17	5.40	1	27	0.03
2	0.54	0.51	0.92	0.38	21.25	1	26	0.00
3	0.65	0.61	0.82	0.11	7.82	1	25	0.01

Model 1 includes predictor of age; model 2 includes predictors of age and result satisfaction; model 3 includes predictors of age, outcome satisfaction and interactional justice.

TABLE IX. FINAL MODEL PARAMETERS CONTRIBUTING TO THE PREDICTION OF THE SUBJECTIVE EFFECTS OF COURT PROCEEDINGS

Model	<i>b</i>	<i>SEb</i>	β	<i>t</i>	Sig.
Age	-0.03	0.02	-0.25	-1.91	0.07*
Result satisfaction	0.45	0.11	0.52	4.23	0.00
Interactional justice	-0.47	0.17	-0.37	-2.8	0.01

**p* > 0.05.

wronged persons who participated in court proceedings attached importance to whether or not they were treated with respect and had their dignity recognised by the judge. If so, they were more inclined to assess the proceedings positively. Satisfaction with the results of proceedings was also important in this phase. A negative correlation with the age of the participant was found, which may indicate that younger people

cope better with participation in proceedings. Yet the interpretation that judges and defence attorneys are more tolerant towards younger people and behave more tactfully with them would appear more justified. However this may be resolved, the age predictor was omitted from the final model.

Certain explanations of the factors responsible for secondary victimisation recur in the literature: the need

to confront the perpetrator, to give testimony or, on the part of the perpetrator or the defence lawyer, the need to shift responsibility to the victim. The importance of these factors in the present study was measured with the stress scale. It was found that they were of no significance in the assessment of the influence of proceedings and for secondary victimisation. It may be that acknowledging the difficult situation victims are in during proceedings and implementing programmes designed to minimise these difficulties has had an effect. This does not mean that wronged persons avoid the stress connected with these situations, but only that the perception that justice has not been done and dissatisfaction with the results of proceedings are stronger predictors and explain the variance of the results. The perceived severity of punishment variable, although it correlated significantly with assessments of court proceedings, was also omitted from the final model. It would seem that acknowledging the status of victims and the guilt of the perpetrator, as manifested in a generalised satisfaction with the outcome of proceedings, is more important for victims than the severity of the punishment.

The model that most thoroughly indicated the factors explaining secondary victimisation in the preparatory proceedings phase returned results consistent with those obtained in the German study. Yet in that study the participants were all victims and their cases all concluded with a sentence [2]. In the present study, on the other hand, the predictors of the assessments of the subjectively perceived influence of court proceedings were different. The reason for this was the difference in the configuration of the subjective influences dependent variable. While the negative assessments differed from a value indicating no effect in the preparatory proceedings phase, the assessments obtained during the court proceedings phase did not meet this criterion. In the case of court proceedings the research was addressing only the variance in assessments of the influence of proceedings made by people who had been wronged. It follows that the predictors explaining this were different.

One of the questions addressed by the study was whether participation in criminal proceedings as a wronged person has long-term consequences in the form of lowered self-esteem. It was not possible to confirm this hypothesis as no differences were found between the self-esteem of wronged persons who had participated in proceedings and those who had not. The intra-group comparisons showed that participation in proceedings probably does not influence the self-esteem of crime victims. Although the direction of the changes was consistent with the predictions, the

differences were not statistically significant. This conclusion was nevertheless in accord with previous investigations which were also unable to confirm differences between those who had and had not participated in proceedings [1]. No data indicating that participation in proceedings results in a long-term lowering of victims' self-esteem were therefore obtained. However, in line with this theory, those who had experienced neither primary nor secondary victimisation had the highest levels of self-esteem and the differences between this group and the others were indeed statistically significant. This could mean that the fact of primary victimisation is of extreme importance for changes in self-esteem, but could also be interpreted as indicating that those with lower self-esteem are more susceptible to victimisation [3] and cope less well with the events that make them subject to secondary victimisation.

To pursue this line of thought further, the correlation studies aimed at grasping the relationships between self-esteem and the assessment of the perceived influence of proceedings on an individual's life found statistically significant relationships between those variables. The higher the self-esteem of those wronged by crime, the better was their assessment of the criminal proceedings. It should be stated here that the assessment of the influence of proceedings was a purely subjective variable, which was taken to be a good measure of secondary victimisation [2]. It would be worthwhile in the future to devise a more discrete tool to measure this variable. It is possible that those with lower self-esteem are inclined to assess events more pessimistically and to detect more negative elements in them. It would also appear justified to state that those with lower self-esteem coped less well with the expectations associated with formal procedures and with the stress of participating in proceedings. For this reason they assessed the influence of the proceedings more negatively than those with higher self-esteem. It may also be argued that self-esteem is perceived as a measure of social worth, so that behaviour aimed at devaluing victims may lower self-esteem, which could explain the relationship between these variables. It could be that encounters with negative social reactions on the part of those playing the various roles that are part of criminal proceedings, and being forced to confront the possibility of their own responsibility for an event, may lower victims' social self-esteem. It should be noted that the causes of secondary victimisation come not only from the criminal proceedings, but also from the victims' social environment. This would explain why there were no statistically significant differences in self-esteem between the primary victimisation and criminal proceedings groups.

Studies of secondary victimisation have until now concentrated on victims of violent crimes. It is accepted in the literature, though, that secondary victimisation, which was first diagnosed among victims of violence, may occur with other crimes. Nevertheless it cannot be excluded that the results obtained would be different if all of the participants had experienced direct violence from the perpetrator. For this reason the selection of participants was a significant limitation to the study. It will be necessary in the future to select a more coherent research group as well as to conduct analyses of the crimes committed against those in this group. The fact remains, though, that the tools described and the research methods applied are examples of how secondary victimisation during criminal proceedings can be analysed. The diverse backgrounds of the research group, which included people who had not themselves sought help, was also an advantage. The participants in earlier studies were mostly people who had been invited by organisations that were supporting them. There was little latitude in this case for generalising the results as the population of victims seeking the help of such organisations may be different from that of wronged persons [2].

An interesting issue that emerged when interpreting the results was that of the comparative weight of secondary victimisation resulting from participation in criminal proceedings and negative reactions in the social environment. Until the latter's significance for self-esteem is determined, the assumption that secondary victimisation influences self-esteem will retain some legitimacy. In the present study only the statement concerning the significance of secondary victimisation resulting from participation in criminal proceedings was rejected. This is an issue, alongside the influence of social support on the experience of secondary victimisation, that is worth examining in the future.

The practical implications of the present study concern whether it is worthwhile to advise a wronged person to report a crime. What is of first importance here, it would seem, is the evidence that will help formulate the indictment. Once the court proceedings are in progress they tend to be assessed more moderately and there are no changes in self-esteem. The problem is that a wronged person reporting a crime does not know how the prosecuting body will assess their credibility and the value of the evidence. It is for this reason that the creation of networks for victims that extend access to legal and psychological help should be looked upon favourably. It should be possible to obtain adequate and easily-understood information on procedural requirements, and on the possibility of

concluding proceedings at the preparatory stage, from the person leading the investigation. Thanks to this, victims will not be wrongly led to believe that the law protects only offenders or that it does not give sufficient recognition or acknowledgment to the harm done to victims. The practice of informing wronged people about their rights and responsibilities only in writing does not go far enough. Research has found that help for crime victims is necessary whether or not the cases come to court. Those who provide psychological help to crime victims should take action to prevent the formation of victim identities and the incorporation of a sense of harm into the self-images of victims.

References

1. Herman J. L., The mental health of crime victims: impact of legal intervention, *Journal of Traumatic Stress* 2003, 16, 159–166.
2. Orth U., Secondary victimisation of crime victims by criminal proceedings, *Social Justice Research* 2002, 15, 313–325.
3. Pospiszyl I., Ofiary chroniczne: przypadek czy konieczność, Wydawnictwo APS, Warszawa 2003.

Corresponding author

Zakład Prawa i Polityki Penitencjarnej
Wydział Prawa i Administracji
Uniwersytetu Jagiellońskiego
ul. Olszewskiego 2
PL 31-007 Kraków
e-mail: aleksandra.paluch@interia.pl

DOŚWIADCZANIE WTÓRNEJ WIKTYMIZACJI WYNIKAJĄCEJ Z UDZIAŁU W POSTĘPOWANIU KARNYM A SAMOOCENA U OSÓB POKRZYWDZONYCH

1. Wprowadzenie

Niniejszy raport ma na celu przedstawienie skali zjawiska wtórnej wiktyimizacji z perspektywy subiektywnych doświadczeń osób pokrzywdzonych przestępstwem, które uczestniczyły w postępowaniu karnym. Badania zostały przygotowane tak, by odpowiedzieć na niektóre z pytań podnoszonych w literaturze przedmiotu, które dotyczą tego, jaką rolę pełni wtórna wiktyimizacja w genezie postrzegania sprawiedliwości postępowania oraz jakie są długotrwałe skutki doświadczenia wtórnej wiktyimizacji w zakresie samooceny osób pokrzywdzonych. Wtórna wiktyimizacja rozumiana jest w ten sposób, że uczestnictwo w postępowaniu i wiążący się z tym kontakt z organami ścigania oraz wymiaru sprawiedliwości narażają ofiarę przestępstwa na doświadczenie naruszenia przysługujących jej uprawnień do sprawiedliwego rozpatrzenia sprawy z poszanowaniem jej godności, a także na doświadczenie negatywnych wpływów postępowania w zakresie radzenia sobie z przestępstwem, poczucia własnej wartości, optymizmu, zaufania do wymiaru sprawiedliwości i wiary w sprawiedliwy świat.

2. Cele i hipotezy badawcze

Badania własne miały na celu sprawdzenie, jak osoby pokrzywdzone oceniają udział w postępowaniu karnym oraz czy oceny te różnią się na poszczególnych jego etapach. Służyły one także przeanalizowaniu różnic w samoocenie ofiar przestępstw uczestniczących i nieuczestniczących w procesie, by zweryfikować założenie, iż uczestnictwo w postępowaniu pogłębia negatywne skutki oddziaływania doświadczenia pierwotnej wiktyimizacji. Dodatkowo celem badań było stworzenie modelu wyjaśniającego wystąpienie wtórnej wiktyimizacji powodowanej uczestnictwem w postępowaniu na etapie przygotowawczym i sądowym.

Postawiono następujące hipotezy:

1. występuje zjawisko wtórnej wiktyimizacji spowodowane uczestnictwem w postępowaniu karnym;
2. istnieją różnice w zakresie wtórnej wiktyimizacji w postępowaniu przygotowawczym i sądowym;
3. oceny wpływu postępowania karnego na funkcjonowanie jednostki wykazują związek z samooceną: im gorzej oceniany jest wpływ postępowania, tym niższa jest samoocena;

4. występują różnice w samoocenie między czterema grupami badawczymi. Osoby, które stały się ofiarami przestępstw i nie uczestniczyły w procesie mają wyższą samoocenę niż osoby, które doznały pierwotnej wiktyimizacji i wtórnej. Najwyższe wyniki na skali samooceny uzyskują osoby z grupy kontrolnej, które nie doświadczyły ani pierwotnej, ani wtórnej wiktyimizacji;
5. różne czynniki są odpowiedzialne za zmienność w zakresie wtórnej wiktyimizacji na etapie przygotowawczym i sądowym.

3. Zmienne badawcze

Zmienne brane pod uwagę przy analizie wpływu postępowania karnego na samoocenę osoby pokrzywdzonej przestępstwem to poziom samooceny (zmienna zależna) oraz subiektywnie postrzegane wpływy postępowania karnego na funkcjonowanie osoby pokrzywdzonej (zmienna niezależna). Jeżeli wpływy te oceniane są negatywnie, występuje zjawisko wtórnej wiktyimizacji. Wówczas zmienną niezależną stanowi poczucie wtórnej wiktyimizacji.

Zmienne brane pod uwagę przy tworzeniu modelu wyjaśniającego zjawisko wtórnej wiktyimizacji powodowanej uczestnictwem w postępowaniu karnym to subiektywne poczucie wtórnej wiktyimizacji (zmienna zależna) oraz następujące zmienne niezależne:

1. zmienne związane z wynikiem postępowania: zadowolenie z wyniku postępowania (lub jego dotychczasowego przebiegu, jeśli postępowanie nie zostało jeszcze formalnie zakończone);
2. postrzegana surowość kary – zmienna możliwa do zbadania jedynie na etapie postępowania sądowego;
3. zmienne związane z procedurą postępowania: sprawiedliwość proceduralna, sprawiedliwość interakcyjna, stres psychologiczny.

Uwzględniono także zmienne kontrolne związane z osobą i czynem (zmienne wiktyimologiczne): wiek osoby pokrzywdzonej (w latach), płeć osoby pokrzywdzonej (kodowana jako 0 = mężczyzna, 1 = kobieta), wykształcenie osoby badanej (0 = podstawowe lub średnie, 1 = wyższe), rodzaj przestępstwa (0 = nieseksualny, 1 = seksualny), znajomość sprawcy i ofiary (0 = brak znajomości, 1 = znajomość).

4. Osoby badane

W badaniu wzięło udział 76 osób pokrzywdzonych w wyniku przestępstwa, z czego 30,3% stanowili mężczyźni ($n = 23$), a 69,7% kobiety ($n = 53$). 38,2% osób miało wyższe wykształcenie ($n = 29$), a 61,8% osób wykształcenie średnie lub niższe ($n = 47$). Średnia wieku wynosiła 33 lata ($SD = 9,9$), najmłodszy uczestnik miał 19 lat, najstarszy 71. Do porównań poziomu samooceny skompletowano dodatkowo także grupę kontrolną ($n = 25$). W grupach badawczych oraz grupie kontrolnej znalazło się łącznie 101 osób. Badanych podzielono na cztery grupy:

1. grupę wiktyimizacji pierwotnej ($n = 20$) stanowiły osoby, które stały się ofiarą przestępstwa, ale nie brały udziału w postępowaniu. Do grupy tej należało 6 mężczyzn (30%) i 14 kobiet (70%). Średnia wieku wynosiła 29,8 lat ($SD = 6,57$). Najmłodszy uczestnik miał 19, a najstarszy 43 lata;
2. do grupy „postępowanie przygotowawcze” ($n = 27$) zaliczono osoby, które padły ofiarą przestępstwa i uczestniczyły w postępowaniu przygotowawczym. W grupie znalazło się 8 mężczyzn (29,6%) i 19 kobiet (70,4%). Średnia wieku wynosiła 33,85 lat ($SD = 10,32$). Najmłodszy uczestnik miał 19 lat, najstarszy 61. W 22 przypadkach postępowanie zostało umorzone. W 5 przypadkach postępowanie było wciąż w toku;
3. grupa „postępowanie sądowe” ($n = 29$) składała się z osób, które padły ofiarą przestępstwa i które uczestniczyły w postępowaniu sądowym. Grupę stanowiło 9 mężczyzn (31%) i 20 kobiet (69%). Średnia wieku wynosiła 34,45 lat ($SD = 11,14$). Najmłodszy uczestnik miał 21, a najstarszy 71 lat. Wszystkie sprawy na tym etapie zostały zakończone wyrokiem skazującym sprawcę;
4. grupę kontrolną ($n = 25$) stanowiło 8 mężczyzn (32%) i 17 kobiet (68%). Średnia wieku wynosiła 31,16 lat ($SD = 12,87$). Najmłodszy uczestnik miał 21, a najstarszy 69 lat.

W badaniu wzięło udział 13 ofiar przestępstwa z art. 207 § 1 k.k. (znęcanie się fizyczne i psychiczne), 13 ofiar zgwałcenia (art. 197 § 1 i 2 k.k.), 9 ofiar pobicia (art. 158 § 1 i 2 k.k.), 12 ofiar rozboju (art. 280 § 1 i 2 k.k.), 4 ofiary kradzieży z włamaniem (art. 279 § 1 k.k.), 9 ofiar kradzieży (art. 278 § 1 i 281 k.k.), 6 ofiar oszustwa (art. 286 § 1 k.k.), 5 ofiar wypadku drogowego (art. 177 § 1 i 2 k.k.), 1 ofiara gróźb karalnych (art. 190 § 1 k.k.), 1 ofiara zniszczenia mienia (art. 288 § 1 k.k.) oraz 3 osoby pokrzywdzone przestępstwem niealimentacji (art. 209 § 1 k.k.).

5. Organizacja badań i narzędzia badawcze

Badania kwestionariuszowe przeprowadzono od maja do sierpnia 2010 r. Wykorzystano Skalę Samooceny Rosenberga oraz kwestionariusz dotyczący sytuacji ofiar i oceny postępowania karnego. Osób pokrzywdzonych w wyniku przestępstwa, które można by zakwalifikować do poszczególnych grup badawczych, poszukiwano na różne sposoby. Były to osoby zgłaszające się do Fundacji Centrum Praw Kobiet – oddział w Gdańsku (26,31% osób badanych), osoby kierowane lub zgłaszające się do biegłego psychologa i seksuologa sądowego (19,74%), osoby przejawiające aktywność na forach internetowych poświęconych ofiarom przestępstw (22,37%) oraz osoby, które zgłosiły się do badań dzięki rozpowszechnieniu informacji o poszukiwaniu pokrzywdzonych (31,58%). Badania były anonimowe, a wszystkie badane osoby wzięły w nich udział dobrowolnie, wyrażając zgodę na wypełnienie kwestionariuszy. Do analizy statystycznej wykorzystano metody korelacyjne oraz hierarchiczną analizę regresji.

Skala Samooceny Rosenberga składa się z dziesięciu twierdzeń, z których pięć wyraża ocenę pozytywną, a pięć negatywną. Osoba badana ma za zadanie określić na skali od 1 do 4, w jakim stopniu zgadza się lub nie z każdym z twierdzeń. Punkty są następnie sumowane, przy czym wysokie wyniki oznaczają wysoki poziom samooceny. W niniejszym badaniu skala okazała się wysoce rzetelna (α Cronbacha = 0,89, $n = 101$).

Wykorzystano również kwestionariusz „Postępowanie a sprawiedliwość: kwestionariusz dotyczący sytuacji ofiar i oceny postępowania karnego” stanowiący modyfikację kwestionariusza stworzonego i wykorzystanego przez Ulricha Ortha i Leo Montadę z Uniwersytetu w Trewirze [1]. Do celów niniejszych badań kwestionariusz został przetłumaczony, a następnie wykorzystany w zmodyfikowanej postaci po uzyskaniu zgody uprawnionego. Skale odnoszące się do predyktorów wtórnej wiktyimizacji zastosowano podwójnie – w odniesieniu do oceny postępowania przygotowawczego oraz postępowania sądowego. Osoby, w których sprawie postępowanie odbywało się na etapie sądowym, miały możliwość oceny także postępowania przygotowawczego, jednak nie wykorzystano rezultatów dotyczących tego postępowania.

Wtórna wiktyimizacja była mierzona za pomocą skali subiektywnie postrzeganych wpływów postępowania na funkcjonowanie pokrzywdzonego (α Cronbacha = 0,87). Składała się ona z następujących pozycji: „jaki wpływ miało postępowanie na to, jak potrafiła Pani/Pan poradzić sobie z przestępstwem?”, „jaki wpływ miało postępowanie na Pani/Pana poczucie własnej wartości?”, „jaki wpływ miało postępowanie na to, jak optymistycznie patrzy Pani/Pan w przyszłość?”, „jaki wpływ miało postępowanie na Pani/Pana zaufanie do systemu sprawied-

liwości?”, „jaki wpływ miało postępowanie na Pani/Pana wiarę w sprawiedliwy świat?”. Oceny były zaznaczane na siedmiostopniowej skali od wartości -3 (bardzo negatywny wpływ) do 3 (bardzo pozytywny wpływ).

Wykorzystano także skale złożone z jednej pozycji: skalę satysfakcji z przebiegu i wyniku postępowania („w jakim stopniu jest Pani/Pan zadowolony z przebiegu/wyniku postępowania?”) oraz na etapie sądowym skalę surowości kary („jak łagodny lub surowy jest wyrok dla sprawcy według Pani/Pana poczucia sprawiedliwości?”). Odpowiedzi udzielane były na skali od -3 (bardzo niezadowolony/bardzo łagodny) do 3 (bardzo zadowolony/bardzo surowy).

Kolejne skale dotyczyły zmiennych proceduralnych. W kwestionariuszu nazwy organów prowadzących postępowanie były dostosowane do etapu postępowania. Skala sprawiedliwości proceduralnej (α Cronbacha = 0,82) składała się z sześciu pozycji: „prokurator kierował się przede wszystkim obowiązkiem postawienia sprawcy przed sądem”, „prokurator miał wystarczająco dużo informacji, by na ich podstawie podejmować dalsze czynności”, „postępowanie dowodowe nie zostało wystarczająco dobrze przeprowadzone”, „w trakcie postępowania zbyt mało zważano na moje potrzeby”, „w porównaniu do sprawcy miałem zbyt mało praw”, „miałem zbyt mało możliwości, by przedstawić swoje poglądy i żądania”. Skala sprawiedliwości interakcyjnej (α Cronbacha = 0,75) składa się z trzech pozycji: „prokurator był do mnie uprzedzony”, „prokurator uważał mnie za współwinnego przestępstwa”, „prokurator traktował mnie uprzejmie i z szacunkiem”. Skala stresu różniła się na etapie przygotowawczym (α Cronbacha = 0,92) i sądowym (α Cronbacha = 0,82). W pierwszym wypadku składała się z trzech pozycji: „zeznawanie było dla mnie ciężarem”, „sprawca lub jego obrońca przypisywał mi winę za przestępstwo”, „obciążało mnie to, że postępowanie tak długo trwało”. W grupie na etapie postępowania sądowego skala zawierała dodatkowo dwie pozycje: „obecność sprawcy była dla mnie ciężarem”, „obecność widowni była dla mnie ciężarem”. Odpowiedzi zaznaczało się na sześciopunktowej skali od 0 (zupełnie nie pasuje) do 5 (całkowicie pasuje).

6. Wyniki

6.1. Pomiar wtórnej wiktyimizacji

Postępowanie karne jako całość zostało ocenione przez osoby badane w sposób negatywny ($M = -0,54$, $SD = 1,36$). Analiza testem t-Studenta dla jednej próby wykazała, że średnia zmiennych wpływów postępowania jest w sposób istotny statystycznie różna od 0: $t(55) = -2,99$, $p < 0,05$. Także ocena samego postępowania przygotowawczego ($M = -0,61$, $SD = 1,43$) różniła się w spo-

sób istotny statystycznie od 0: $t(26) = -2,32$, $p < 0,05$). Jednakże na etapie sądowym ocena postępowania nie różniła się w sposób istotny od 0: $t(28) = -1,95$, $p > 0,05$.

6.2. Wtórna wiktyimizacja a samoocena

Samoocena ($M = 18,2$; $SD = 5,37$) pozytywnie korelowała z postrzeganym wpływem postępowania w sposób istotny statystycznie ($r = 0,49$, $p = 0,01$). Przeprowadzono analizy testem t-Studenta dla poszczególnych grup w celu uchwycenia różnic między nimi w zakresie samooceny. Chociaż średnie wysokości samooceny różniły się zgodnie z przewidywaniami, to różnice te są istotne jedynie w odniesieniu do pomiaru samooceny w grupie kontrolnej. Wszystkie różnice między grupą kontrolną a innymi grupami są istotne statystycznie ($p < 0,05$). Natomiast wszystkie pozostałe różnice są nieistotne statystycznie ($p > 0,05$). Uzyskane dane zestawiono w tabeli I.

6.3. Zastosowanie hierarchicznej analizy regresji w celu predykcji wtórnej wiktyimizacji na etapie postępowania przygotowawczego

W tabeli II przedstawiono średnie, odchylenia standardowe, korelacje r Pearsona oraz ich poziomy istotności dla poszczególnych zmiennych. Na etapie przygotowawczym 59,9% osób badanych uzyskało negatywne średnie wyniki w zakresie subiektywnie postrzeganych wpływów postępowania przygotowawczego. Istotne korelacje jednostronne ze zmienną subiektywnie postrzeganego wpływu postępowania przygotowawczego uzyskano dla zmiennej satysfakcji z wyniku, zmiennej sprawiedliwości proceduralnej, zmiennej sprawiedliwości interakcyjnej oraz wieku. Korelacja ze zmiennymi proceduralnymi jest negatywna ze względu na konstrukcję skali, na której wysokie wyniki oznaczały naruszenie zmiennych proceduralnych.

Następnym etapem pracy było stworzenie modelu, który najlepiej tłumaczy zmienność w zakresie poczucia wtórnej wiktyimizacji. Wykorzystano hierarchiczną analizę regresji, która umożliwia krokowe wprowadzanie zmiennych do równania regresji, przy czym kolejność wprowadzania zmiennych uzasadniona jest teoretycznie. Jako że czynniki kontrolne, takie jak wiek, płeć, wykształcenie, seksualny lub nieseksualny charakter czynu oraz znajomość ze sprawcą poprzedzają zmienne związane z postępowaniem, wprowadzane są do równania regresji w pierwszej kolejności. Następnie wprowadzana jest zmienna związana z satysfakcją z wyniku postępowania, ponieważ zakłada się, że czynniki powiązane z wynikiem odgrywają istotną rolę w powstawaniu wtórnej wiktyimizacji. W przypadkach, gdy postępowanie jeszcze się nie zakończyło ($n = 5$), znaczenie będzie miała zgeneralizowana satysfakcja z jego przebiegu. W ostatniej kolejno-

ści wprowadzane do równania są zmienne odnoszące się do procedury.

Po wprowadzeniu zmiennych do równania hierarchicznej regresji w kolejności uzasadnionej teoretycznie okazało się, że żadna ze zmiennych kontrolnych wprowadzonych w pierwszym kroku nie tłumaczyła wariacji zmiennej wpływów subiektywnych wtórnej wiktyimizacji. Wszystkie zmienne okazały się nieistotne statystycznie ($p > 0,05$) na tym etapie. W związku z tym w następnym kroku wprowadzono zmienną zadowolenia z wyniku (przebiegu) postępowania. Samodzielnie wyjaśniała ona 47,9% wariacji zmiennej zależnej ($R^2 = 0,479$). W kolejnym kroku wprowadzono zmienne związane z kwestiami proceduralnymi. Istotna statystycznie okazała się zmienna sprawiedliwości proceduralnej. Wprowadzenie tej zmiennej do równania spowodowało wzrost wyjaśnionej wariacji z poziomu 47,9% do poziomu 65,6% ($R^2 = 0,66$). Pozostałe zmienne nie wyjaśniały zmiany wariacji w sposób istotny statystycznie. Zestawienie współczynników uzyskanych w hierarchicznej analizie regresji oraz podsumowanie uzyskanego modelu predyktorów tłumaczących wariację zmiennej zależnej wtórnej wiktyimizacji przedstawiono w tabelach III, IV oraz V.

W modelu końcowym największe znaczenie ma zmienna sprawiedliwości proceduralnej ($\beta = -0,49$) w porównaniu do zmiennej zadowolenia z wyniku ($\beta = 0,45$). Sprawdzając stopień poprawy predykcji wynikającej z dopasowania modelu w stosunku do niepasujących danych, można powiedzieć, że model końcowy w istotnym stopniu poprawia możliwość predykcji zmiennej zależnej (ANOVA, $F = 22,861$, $p < 0,00$).

6.4. Zastosowanie hierarchicznej analizy regresji w celu predykcji wtórnej wiktyimizacji na etapie postępowania sądowego

W tabeli VI zestawiono średnie wyniki poszczególnych zmiennych, odchylenia standardowe oraz korelacje zmiennych ze zmienną zależną subiektywnie postrzeganych wpływów. Istotne korelacje dwustronne ze zmienną subiektywnie postrzeganego wpływu postępowania sądowego uzyskano dla zmiennej wieku ($r = -0,4$), postrzeganej surowości kary ($r = 0,65$) satysfakcji z wyniku ($r = 0,63$), sprawiedliwości interakcyjnej ($r = -0,61$), sprawiedliwości proceduralnej ($r = -0,68$) oraz stresu psychologicznego ($r = -0,63$). Wszystkie wymienione korelacje są istotne statystycznie.

Jak wykazały porównania średnich wartości zmiennej zależnej subiektywnie postrzeganego wpływu postępowania na funkcjonowanie osoby pokrzywdzonej z wartością 0 przeprowadzone testem t-Studenta, to choć są one ujemne, nie różnią się jednak w sposób istotny od zera. Hierarchiczna analiza regresji, którą opisano poniżej, nie ma na celu zatem wskazania predyktorów wtór-

nej wiktyimizacji, lecz wskazanie predyktorów odpowiedzialnych za zmienność w zakresie zmiennej zależnej subiektywnie postrzeganych wpływów postępowania na funkcjonowanie osoby pokrzywdzonej przestępstwem.

Uzasadnienie kolejności wprowadzania zmiennych do równania regresji jest analogiczne jak w postępowaniu przygotowawczym. Na tym etapie jedynie zmienna wieku wpływała w istotny sposób na wariację, wyjaśniając 16,7% zmienności ($R^2 = 0,167$, istotność zmiany $p < 0,03$). Następnie wprowadzono dwie zmienne niezależne związane z wynikiem postępowania: zadowolenie z wyniku postępowania oraz postrzegana surowość kary wymierzonej sprawcy. Zmienna zadowolenia z wyniku była istotna statystycznie, a procent wariacji wyjaśnionej wzrósł do 54% ($R^2 = 0,54$, istotność zmiany $p < 0,00$). Krok trzeci polegał na wprowadzeniu zmiennych dotyczących procedury. Jedynie zmienna sprawiedliwości interakcyjnej przyczyniła się w istotnym stopniu do wzrostu wariacji wyjaśnionej do poziomu 65% ($R^2 = 0,65$, istotność zmiany $p = 0,01$). Zestawienie współczynników uzyskanych w hierarchicznej analizie regresji oraz zestawienie uzyskanego modelu predyktorów tłumaczących wariację oceny postępowania sądowego przedstawiono w tabelach VII–IX.

W modelu końcowym największe znaczenie ma zmienna zadowolenia z wyniku ($\beta = -0,52$, $p = 0,00$) w porównaniu do zmiennej sprawiedliwości interakcyjnej ($\beta = -0,37$, $p < 0,01$) i wieku ($\beta = -0,25$, lecz $p < 0,07$). Predyktor wieku nie przyczynia się w sposób istotny statystycznie do końcowego modelu. Sprawdzając stopień poprawy predykcji wynikającej z dopasowania modelu w stosunku do niepasujących danych, można powiedzieć, że model końcowy w istotnym stopniu poprawia możliwość predykcji zmiennej zależnej (ANOVA, $F = 15,52$, $p < 0,00$).

6.5. Weryfikacja hipotez

Hipoteza pierwsza została potwierdzona częściowo. Wszystkie uzyskane średnie oceny postępowania przygotowawczego, postępowania sądowego oraz całego postępowania były negatywne, a zatem kierunek zmian był zgodny z oczekiwaniami. Jednakże rezultaty otrzymane dla postępowania sądowego nie pozwalają na stwierdzenie, że postępowanie to wtórnie wiktyimizuje ofiary przestępstw. Wobec powyższego także i druga hipoteza nie znalazła potwierdzenia. Hipoteza trzecia stanowiąca o istnieniu związku między zmienną postrzeganego wpływu postępowania a poziomem samooceny została potwierdzona. Analizy wykazały, że im lepiej oceniany jest wpływ postępowania, tym wyższy jest poziom samooceny. Hipoteza czwarta nie została potwierdzona w pełni. Udało się jedynie uzyskać dane wskazujące na to, że osoby, które nie doświadczyły ani pierwotnej, ani wtórnej wiktyimizacji, mają istotnie wyższy poziom

samooceny od osób pokrzywdzonych, co było zgodne z przewidywaniami. Hipoteza piąta w obliczu wyników uzyskanych przy weryfikacji hipotezy pierwszej stała się w dużej mierze irrelevantna. O ile można bowiem mówić o istnieniu zjawiska wtórnej wiktylizacji na etapie postępowania przygotowawczego, to nie uzyskano danych świadczących o jego występowaniu na etapie sądowym.

7. Dyskusja wyników

W świetle uzyskanych wyników wydaje się, że zjawisko wtórnej wiktylizacji zachodzi w głównej mierze w postępowaniu przygotowawczym. Należy zastanowić się nad przyczynami, które powodują, że osoba pokrzywdzona jest skłonna do deklarowania poczucia wtórnej wiktylizacji jedynie na tym etapie. Przyczyną mogą być różnice w zakresie występowania czynników odpowiedzialnych za doświadczenie wtórnej wiktylizacji.

W wielu sprawach postępowanie przygotowawcze zostaje zainicjowane bezpośrednio po dokonaniu czynu zabronionego, gdy obecne są jeszcze emocje związane z pierwotną wiktylizacją. Nasilenie i charakter występujących emocji wiążą się z typem popełnionego przestępstwa. W innych wypadkach, gdy ofiary długo zwlekają z podjęciem decyzji o zawiadomieniu organów ścigania, towarzyszyć im może wzmożony stres oraz poczucie, że ich wiarygodność będzie z tego powodu kwestionowana. Jako że wtórna wiktylizacja jest zjawiskiem, które pogłębia negatywne skutki pierwotnej wiktylizacji, nie bez znaczenia jest obecność intensywnych emocji związanych z przestępstwem. Wydaje się, że wówczas ofiara jest mniej odporna na niewłaściwe reakcje organów ścigania i w rezultacie jest skłonna niekorzystnie oceniać wpływ postępowania przygotowawczego.

Wśród predyktorów wtórnej wiktylizacji na tym etapie znalazło się zadowolenie z jego wyniku lub przebiegu. W wielu wypadkach postępowanie przygotowawcze kończy się bez sformułowania aktu oskarżenia wobec sprawcy, a zatem bez uznania statusu ofiary, jak również bez możliwości wyrównania rachunków ze sprawcą. Także w niniejszym badaniu osoby w grupie postępowania przygotowawczego w większości miały powody, by być rozczarowane rezultatami postępowania, gdyż w zdecydowanej większości przypadków ($n = 22$) postępowanie to umorzono, a zatem nie pociągnięto sprawcy do odpowiedzialności. Z kolei w grupie postępowania sądowego we wszystkich przypadkach postępowanie zakończyło się wyrokiem skazującym sprawcę. Taki rozkład wyników postępowania może mieć implikacje nie tylko dla zmienności w zakresie zadowolenia z rezultatu, ale także dla innych badanych zmiennych. Szczególnie uzasadniony wydaje się wpływ takiego rezultatu postępowania na postrzeganą sprawiedliwość proceduralną, która odnosi się do jakości prowadzonych czynności (korelacje zado-

wolenia z wyniku i sprawiedliwości proceduralnej wynosiły $r = -0,5$ na etapie postępowania przygotowawczego i $r = -0,49$ na etapie sądowym). Jako że sprawy zakończone na etapie postępowania sądowego zakończyły się wydaniem wyroku skazującego, postępowanie dowodowe musiało zostać przeprowadzone w sposób wystarczający do uznania winy sprawcy.

Na etapie postępowania sądowego czynnikiem w dużej mierze tłumaczącym zmienność w zakresie oceny wpływów postępowania okazała się sprawiedliwość interakcyjna. Odnosi się ona do interpersonalnego traktowania uczestników postępowania. Oznacza to, że osoby pokrzywdzone, które uczestniczyły w postępowaniu sądowym, przykładały wagę do tego, czy są traktowane z szacunkiem i poszanowaniem godności przez sędziego. Jeżeli tak się działo, były bardziej skłonne pozytywnie oceniać postępowanie. Na tym etapie znaczenie miało również zadowolenie z wyniku postępowania. Uzyskano ujemne korelacje z wiekiem osoby badanej, co może wskazywać na to, że osoby młodsze lepiej radzą sobie z uczestnictwem w procesie. Bardziej uzasadniona wydaje się jednak interpretacja, że sędziowie i obrońcy są dla nich bardziej wyrozumiali, delikatniej się z nimi obchodzą. W modelu końcowym pominięty został jednak predyktor wieku.

W literaturze często wskazuje się, że za wtórna wiktylizację odpowiedzialne są przykładowo: konieczność konfrontacji ze sprawcą, składania zeznań czy przerzucanie odpowiedzialności na ofiarę przez sprawcę lub jego obrońcę. W niniejszym badaniu znaczenie tych czynników było mierzone za pomocą skali stresu. Okazało się, że nie miały one znaczenia dla oceny wpływów postępowania i wtórnej wiktylizacji. Być może zwrócenie uwagi na trudną sytuację ofiar w postępowaniu i wdrażanie programów mających te trudności zminimalizować odniosło skutek. Nie oznacza to, że stres związany z takimi sytuacjami nie towarzyszy osobom pokrzywdzonym, lecz jedynie, że postrzeganie naruszenia sprawiedliwości oraz niezadowolenie z wyniku postępowania są silniejszymi predyktorami i to one tłumaczą wariację wyników. Także zmienna postrzeganej surowości kary, choć korelowała istotnie z oceną postępowania sądowego, nie znalazła się w ostatecznym modelu. Wydaje się, że to uznanie statusu ofiary i winy sprawcy przejawiające się w zgeneralizowanym zadowoleniu z wyniku postępowania jest dla ofiary istotne, a mniejsze znaczenie ma wymiar kary.

Model wskazujący na czynniki, które najlepiej tłumaczą zjawisko wtórnej wiktylizacji na etapie postępowania przygotowawczego, jest zbliżony z rezultatami uzyskanymi w badaniach niemieckich. Zostały one jednak przeprowadzone w grupie ofiar, w których sprawie zapadł wyrok [2]. Natomiast w niniejszych badaniach predyktory oceny subiektywnie postrzeganych wpływów postępowania sądowego prezentowały się inaczej.

Powodem jest różnica w ukształtowaniu zmiennej zależnej subiektywnych wpływów. O ile na etapie postępowania przygotowawczego negatywne oceny różniły się od wartości wskazującej na brak efektu, o tyle oceny uzyskane na etapie postępowania sądowego nie spełniły tego kryterium. W przypadku postępowania sądowego mamy do czynienia jedynie ze zmiennością ocen wpływu postępowania dokonywanych przez osoby pokrzywdzone. Zatem i predykatory, które ją tłumaczą, są inne.

Jedno z badanych zagadnień dotyczyło kwestii, czy uczestnictwo w postępowaniu karnym w charakterze osoby pokrzywdzonej może wywołać długotrwałe skutki dla jej funkcjonowania polegające na obniżeniu poczucia własnej wartości. Nie udało się potwierdzić w tym zakresie hipotez, ponieważ nie stwierdzono różnic w zakresie samooceny między osobami uczestniczącymi w procesie i osobami pokrzywdzonymi, które w nim nie uczestniczyły. Porównania międzygrupowe wskazały, że uczestnictwo w procesie prawdopodobnie nie wpływa na poczucie własnej wartości wśród ofiar przestępstw.

Choć kierunek zmian był zgodny z przewidywaniami, to różnice nie były istotne statystycznie. Konkluzja taka jest jednak zbieżna z dotychczas prowadzonymi badaniami, w których także nie udało się potwierdzić istnienia różnic między osobami uczestniczącymi i nieuczestniczącymi w procesie [1]. Nie uzyskano zatem danych, które wskazywałyby, że uczestnictwo w procesie przynosi długotrwałe szkody w zakresie samooceny ofiary. Natomiast, zgodnie z teorią, osoby, które nie doznały ani pierwotnej, ani wtórnej wiktyimizacji, miały najwyższy poziom samooceny i różnice między tą grupą, a innymi grupami były istotne statystycznie. Z jednej strony może to oznaczać, że fakt pierwotnej wiktyimizacji ma decydujące znaczenie dla zmian w poczuciu własnej wartości, a z drugiej strony możliwa jest także interpretacja wskazująca na to, że osoby, które mają niższą samoocenę, są bardziej podatne na wiktyimizację [3] i gorzej radzą sobie ze zdarzeniami wtórnie wiktyimizującymi.

Z kolei badania korelacyjne mające na celu uchwycenie związków między samooceną a oceną postrzeganego wpływu postępowania na funkcjonowanie jednostki wykazały istotne statystycznie powiązania między tymi zmiennymi. Im wyższa była samoocena, tym lepsza także ocena postępowania karnego z perspektywy osoby pokrzywdzonej. Należy przy tym zauważyć, że ocena wpływu postępowania była zmienną czysto subiektywną, która w założeniu jest dobrą miarą wtórnej wiktyimizacji [2]. W przyszłości warto byłoby jednak stworzyć bardziej dyskretne narzędzie do pomiaru tej zmiennej. Może być tak, że osoby, które mają niższe poczucie własnej wartości, są skłonne do bardziej pesymistycznego stylu oceniania wydarzeń, dopatrywania się w nich negatywnych cech. Uzasadnione wydaje się także twierdzenie, jakoby osoby, które mają niższą samoocenę, gorzej radziły sobie z wymaganiami sformalizowanych procedur i stresem

związanym z uczestnictwem w postępowaniu. Z tego powodu wśród tych osób oceny wpływu postępowania są gorsze w porównaniu do osób o wyższym poziomie samooceny. Z drugiej strony samoocena jest postrzegana jako miara wartości społecznej, a zachowania mające na celu dewaluację ofiary mogą doprowadzić do obniżenia poczucia własnej wartości, co także może uzasadniać istnienie związku między tymi zmiennymi. Stykanie się z negatywnymi reakcjami społecznymi przejawianymi również przez osoby pełniące funkcje procesowe, powodujące konfrontację z rzekomymi przesłankami własnej odpowiedzialności za zdarzenie, może powodować, że u ofiary dochodzi do obniżenia poczucia wartości społecznej. Należy przy tym zwrócić uwagę, że nie tylko postępowanie karne, ale także negatywne reakcje społeczne płynące z otoczenia ofiary powodują wtórną wiktyimizację. Wyjaśniałoby to, dlaczego nie występują istotne statystycznie różnice w zakresie samooceny między grupą wiktyimizacji pierwotnej i postępowania karnego.

Do tej pory badania nad zjawiskiem wtórnej wiktyimizacji koncentrowały się na ofiarach przestępstw z użyciem przemocy. W literaturze przedmiotu przyjmuje się, że zjawisko wtórnej wiktyimizacji, choć początkowo rozpoznawane u ofiar przemocy, może zaistnieć niezależnie od charakteru przestępstwa, to nie da się jednak wykluczyć, że uzyskane wyniki kształtowałyby się inaczej, gdyby wszystkie badane osoby doznały bezpośredniej przemocy ze strony sprawcy. W związku z tym dobór grupy badawczej stanowi istotne ograniczenie niniejszych badań. W przyszłości należałoby dobrać spójniejszą grupę osób, a także dokonać analiz pod kątem charakteru przestępstwa, którego padły ofiarą. Z drugiej strony opisane narzędzia i metoda badań stanowią przykład, w jaki sposób można prowadzić analizę wtórnej wiktyimizacji w postępowaniu karnym. Zaletą jest także dywersyfikacja źródeł uczestnictwa osób badanych w postępowaniu, dzięki czemu wzięły w nich udział także ci, którzy sami nie poszukiwali pomocy. Do tej pory uczestnicy badań byli w głównej mierze zapraszani do udziału poprzez organizacje, które udzieliły im wsparcia. Wskazywało się przy tym, że ofiary przestępstw poszukujące pomocy w takich organizacjach mogą różnić się od populacji osób pokrzywdzonych, przez co ograniczone były możliwości uogólnienia wyników badań [2].

Interesujące zagadnienie, jakie pojawiło się w kontekście interpretacji uzyskanych wyników, dotyczy porównywalnej wagi doświadczenia wtórnej wiktyimizacji wynikającej z udziału w postępowaniu karnym oraz negatywnych reakcji płynących z otoczenia społecznego. Dopóki nie stwierdzi się znaczenia doświadczenia tej drugiej formy wtórnej wiktyimizacji dla poczucia własnej wartości, nie można wykluczyć zasadności założenia, że wtórna wiktyimizacja wpływa na samoocenę. W niniejszych badaniach odrzucono jedynie twierdzenie dotyczące znaczenia wtórnej wiktyimizacji wynikającej z udziału

w postępowaniu karnym. Jest to zagadnienie, które warto byłoby zbadać w przyszłości. Istotne wydaje się także przeanalizowanie znaczenia wsparcia społecznego, które może wpływać na doświadczanie wtórnej wiktyimizacji.

Praktyczne implikacje niniejszego badania dotyczą kwestii, czy warto doradzić osobie pokrzywdzonej złożenie zawiadomienia o popełnieniu przestępstwa. Wydaje się, że w głównej mierze decyduje o tym materiał dowodowy, który pozwoli na sformułowanie aktu oskarżenia. Gdy do postępowania sądowego już dojdzie, jego oceny są bardziej umiarkowane, a w zakresie poczucia własnej wartości nie występują zmiany. Problem polega na tym, że osoba pokrzywdzona, składając zawiadomienie o popełnieniu przestępstwa, nie wie, w jaki sposób organ prowadzący oceni jej wiarygodność oraz wartość materiału dowodowego. Z tego powodu pozytywnie należy oceniać powstanie sieci pomocy pokrzywdzonym rozszerzającej dostęp do pomocy prawnej i psychologicznej dla ofiar przestępstw. Adekwatna i zrozumiała informacja o wymaganiach proceduralnych i możliwościach zakończenia postępowania na etapie przygotowawczym powinna być jednak uzyskiwana bezpośrednio od osoby prowadzącej postępowanie, dzięki czemu pokrzywdzony uniknie błędnego przekonania, że prawo chroni jedynie sprawcę lub że umniejsza się jego krzywdę. Praktyka przekazywania osobie pokrzywdzonej pisemnego pouczenia o uprawnieniach i obowiązkach jest w tym zakresie niewystarczająca. Badania wskazują także, że pomoc ofiarom przestępstw jest potrzebna niezależnie od tego, czy do postępowania karnego w ogóle dojdzie. Udzielający pomocy psychologicznej ofiarom przestępstw powinni podejmować działania prewencyjne, by zapobiec budowaniu tożsamości ofiary i inkorporowaniu poczucia pokrzywdzenia do obrazu własnej osoby.